

КИТАЙСКАТА ЛИТЕРАТУРА В БЪЛГАРИЯ И БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА В КИТАЙ – ПРЕВОДИ И ИЗДАВАНЕ

Ин ЧЕН

Пекинский университет за чужди езици, Китай
E-mail: chenying@bfsu.edu.cn

CHINESE LITERATURE IN BULGARIA AND BULGARIAN LITERATURE IN CHINA – TRANSLATIONS AND PUBLISHING *Ying CHEN*

Beijing Foreign Studies University, China
E-mail: chenying@bfsu.edu.cn

ABSTRACT: In the history of mankind, translation has played an important role in popularizing the individual achievements of different civilizations among other nations. This rings true about the Chinese translated literature in Bulgaria and the Bulgarian translated literature in China. The article focuses on individual books as it is extremely challenging to include in this collection the translations published in magazines and newspapers. The translation of Chinese and Bulgarian literature had prolific periods marked by significant accomplishments. It is worth looking back at those works on the occasion of the 70th anniversary of the establishment of the diplomatic relations between China and Bulgaria. Both the translation of Chinese literature in Bulgaria and the translation of Bulgarian literature in China are taken into consideration, paying specific attention to the main titles, authors and their publication. The publishing houses specializing in culture and art in the two countries occupy the larger part of the book market. It may be concluded that all these translations tend to give spiritual food to the Chinese and Bulgarian readers. Although they introduce the people to a different tradition, culture and civilization, the choice of the main themes can be interpreted as a sign of a common taste for values and beauty.

KEYWORDS: translation, publishing, Chinese literature, Bulgarian literature

В историята на човечеството преводът играе важна роля за опознаване и разпространяване на успехите на отделните цивилизации между различните нации, включително и китайската преводна литература в България и обратно. В статията се обръща главно внимание на отделните книги, защото е трудно да се съберат и преводи, публикувани в списания и вестници.

1. Преводът на китайската литература в България

Преводът на китайската литература в България започва още в края на XIX век. Най-напред са преведени няколко стихотворни произведения. През 1896 година се публикува една старокитайска повест – „Аладжан : Животът на един млад чародеец“. В началото на XX век се появяват преводи на китайски стихотворни произведения и на китайски приказки, публикувани в периодични издания като „Златорог“, „Възраждане“, „Българска сбирка“, „Летописи“ и др.

Първата цялостно преведена книга от китайската литература е „Китайски легенди и новели“ (1919). По-късно, през 20-те години на XX век, излизат: „Китайски приказки“, „Далечна флейта свири : Китайска антология“, „Прасковен цвят“ (китайска лирика), „Вълшебни китайски приказки“. През 40-те години се превеждат известни китайски писатели като Лао Шъ (романа „Момчето с рикшата“), Ли Ютан (романа в три части „Един миг в Пекин“) и Дин Лин (романа „Слънце над река Санган“, както и два сборника – „Преобразената лисица“ (китайски приказки) и „Дабанче Макай“ (китайски разкази). Превеждането на китайска литература в България продължава повече от столетие и половина, като в преводната история има два важни и плодотворни периода.

1.1. Първи подем – 50-те години на XX в.

Истински бум в превода на китайската литература в България бележат 50-те години на XX век. Общо има около 15 художествени книги, сред които са едни от най-хубавите и най-популярните китайски произведения като „Щастливо семейство“ (избрани разкази) и „Вик“ (разкази) от Лу Сюн, „Пред разсъване“ от Мао Дун, „Рикша“ от Лао Шъ (втори превод от руски и с увод на Валери Петров), „Другарят Нуан Вен-юан“ от Па Цин, „Село Лицзячжуан“ и „Женитбата на малкия Ер Хей“ от Чжао Шули, „Ураган“ от Чжоу Либо, китайската класика

„Речни заливи“ (от руски) и 8 сборника: “Съвременни китайски поети”, “Китайски разкази” (1951, 1954), “Китайски народни приказки” (1952, 1954, 1955), “Златната брадва”, “Жълтият щъркел и слънчевата планина” (китайски народни приказки).

През 50-те години на миналия век писателите си разменят към десет взаимни посещения. Български писатели и поети, посетили Китай в това време, са: Д. Полянов, Мл. Исаев, Валери Петров, Н. Маринов (участва и в юбилея на големия китайски писател Лу Сюн), Е. Коралов, Д. Методиев и П. Матев. Ангел Каралийчев посещава Китай за периода от 25 април 1958 г. до 24 май 1958 г. След него известният китайски писател Хъ И посещава България от август 1958 г. до 22 септември 1958 г., като участва в честването на 60-годишнината от рождението на българския поет Хр. Смирненски. През това време делегации на китайските писатели и поети участват два пъти в юбилейните тържества за Н. Вапцаров. Като най-забележим успех на посещенията би трябвало да се спомене „Книга за Китай“ (1958, издателство Български писател) от Валери Петров, която в Китай се чете с интерес, тъй като е написана освен през погледа на чужденеца, който се интересува от една екзотична страна, но и с много емоционално съпричастие към историята и културата ѝ. През 2017 г. излезе второ издание на книгата от издателство Вагон.

1.2. Втори подем – след 80-те години на ХХ в.

След отварянето на Китай към света през 80-те години на миналия век можем да говорим за втори подем в превеждането на китайската литература в България.

През 80-те и 90-те години се появяват сборникът на известния китайски поет Ай Цин „Вечно пътешествие“, „Стари истории в нова редакция“ от Лу Сюн, „Под пурпурното знаме на манджурската армия“ от големия китайски писател Лао Шъ. Сред книгите за китайската класика са „Каталог на планините и моретата. Небесата питам“, „Записки от Източния склон“ (Су Шъ) и сборници от старокитайски стихотворения, китайски приказки и китайски народни приказки.

За началото на новия век ще бъдат споменати само най-влиятелните художествени произведения в Китай и в света, които са преведени от млади български китаисти от оригиналите. Към тях се причисляват китайската класика „Сън в алени покои“ (2015 г., Т. 1–4, издателство Изток-Запад), „Крайречно царство“ (2016 г., Т. 1-2, издателство Изток-Запад; втори превод, първият е от руски), „Уморен да се раждам и да умирам“ (2014 г., издателство Летера) и „Изтезание със санталово дърво“ (2016 г., издателство Летера) на китайския писател нобелист Мо Йен. Неговото произведение „Промяна“ е познато на българските читатели от 2013 г., в превод от английски, отпечатан от издателство Колибри. От издателство Балкани има две нови преведени книги: сборникът с избрани есета „Бели чапли“ от Джао Лихон (2015 г.) и повестта „Милост“ от Лу Ней (2017 г.).

2. Преводът на българска литература в Китай

Първото представяне на българската литература пред китайските читатели предлага статията “Тъжни струни” от Ди Ин (псевдоним на Джоу Дзожън, брат на Лу Сюн), публикувана през 1908 година. Тя е посветена на литературата на народите от Европа, които са се борили за независимост през XIX век. В нея са споменати имената на българските писатели Раковски, Ботев и Вазов.

Художествени произведения на българската литература започват да се превеждат от 20-те години на ХХ век. Лу Сюн – големият китайски писател, мислител и революционер от началото на ХХ век, пръв запознава китайския читател с българската литература (неговите разкази също са преведени на български и правят голямо впечатление на българските модернисти между двете световни войни). През 1921 г. Лу Сюн превежда „Вълко на война“ на Иван Вазов и написва специално бележка за живота и творчеството му, а през 1935 г. – и „Една българка“. През 20-те години големият китайски писател Мао Дун превежда „Иде ли?“ на Вазов, „Старият вол“ и други разкази на Елин Пелин, а по-късно – „Една изгубена вечер“ от Вазов и „Дядо“ на Добри Немиров. Издадени са и книгите „За едно кътче на душата“ – разкази от Георги Стаматов, „Разкази“ от Иван Вазов, „Български разказвачи“, „Български разкази“ (с включени 16 писатели) и „Бай Ганьо“ от Алеко Константинов. В едни и същи периоди бележат големи успехи преводите както на китайска литература в България, така и на българска литература в Китай.

2.1. Първи подем – 50-те години на ХХ в.

Преводите на българска литература в Китай през този период са повече, отколкото на китайска литература в България, а представянето ѝ е по-системно. Излизат около 40 книги. Сред

тях може да се видят много известни български писатели и емблематичните им произведения. Например отделни книги – „Под игото“, разкази – „Негостолюбиво село“, избрани творби – „Отечество любезно“, „Митрофан и Дормидолски“ от Иван Вазов, „Събрани стихотворения“ от Христо Ботев, „Тютюн“ от Димитър Димов, „Избрани стихотворения“ от Никола Вапцаров, „Танго“ и „Снаха“ от Георги Караславов, „По жицата“ от Йордан Йовков, „Овчарчето Калитко“ от Иван Хаджимарчев, „Гарчо“ от Ст. Ц. Даскалов, „Българи от старо време“ от Любен Каравелов, „Земя“ на Елин Пелин, „Нонкината любов“ от Ивайло Петров и 8 сборника.

2.2. Втори подем – след 80-те години на ХХ в.

Отделните книги, издадени през този период, са около петнайсет. Като емблематични издания се споменават „Под игото“ от Иван Вазов с пълен превод на китайски, „Бай Ганьо“ от Алеко Константинов с втори превод на китайски, „Двамата в новия град“ от Камен Калчев, „Българи от старо време“ от Любен Каравелов с втори превод на китайски и няколко сборника, например с разкази на Йордан Радичков, „Сбогом, Шанхай“ от Анжел Вагенщайн и др.

За този период българската преводна литература в Китай, насочена към малките читатели, бележи особено очевиден подем с броя на произведенията, преведени на китайски.

Преведен е сборник с преразказани фолклорни приказки със заглавие „Окоето на пирата“ (1983), взето от едноименната приказка, преразказана от Чавдар Аладжов. В него са включени 31 избрани български народни приказки, преразказани от най-добрите български разказвачи, известни класически писатели като Елин Пелин, Ангел Каралийчев, Ран Босилек и др. Много от текстовете в тази книга по-късно се включват в други сборници с приказки за деца, публикувани в края на 90-те години на същия век и в началото на новия век.

Втората книга – „Избрани български приказки за деца“ (1984) съдържа 35 произведения от девет български писатели. Те също по-късно влизат в други издания за деца и така многократно се преиздават и популяризират.

Трета книга с преводи носи заглавието „Двеминутни хумористични приказки“ (1992). Подбрани са най-хубавите и най-типичните произведения, пропити с българска национална специфика, разделени на три части: български народни хумористични приказки, габровски анекдоти и хумористични приказки за Хитър Петър. Това издание получава много добър прием сред китайските читатели – само до 1995 г. тиражът нараства до сто хиляди, книгата се преиздава седем пъти, а до днес има най-малко дванайсет издания.

1997 година е особено плодотворна за превода на български словесен фолклор за деца. Излизат два тома с приказки за деца под заглавие „Торба приказки за малките деца“ с включени около 30 български произведения. В деветте тома „Лодката с приказните съкровища“, издадени през октомври същата година, се наброяват повече от 50 български приказки, някои от които са препечатани от предишни издания, а други са нови преводи.

В началото на ХХI век (2003 г.) излизат четири тома от поредицата „Червена ягода – мансардата на световните приказки за деца“. В тях са включени около 20 български творби, някои от които вече са добре познати от предишни публикации. В другите сборници може да открием творби от Елин Пелин („Мързеливецът“), Ангел Каралийчев („Майчина сълза“, „Безценното камъче“, „От вар момиче“), Георги Русафов („Слънцето, луната и петелът“) и Йордан Радичков („Магарешката сянка“).

Българската съвременна детска литература също намира добър прием сред китайските читатели, например „Невероятните приключения на Билянка Разпилянка и Живко Ленивко“ от Михаил Лъкатник, „Ян Бибиян – невероятните приключения на едно хлапе“ от Елин Пелин, „Бяла приказка“ от Валери Петров (една от неговите известни „Пет приказки“), 13 творби от „Патиланци“ на Ран Босилек.

Тук не може да не се отбележи особеното присъствие на две от посочените приказки. През 2002 г. в новите четива за основното училище в Китай, одобрени от Държавния комитет за утвърждаване на учебниците, са включени „Най-скъпоценният плод“ (в четивата за ученици от първи клас) и „Камъкът и коларите“ (за ученици от трети клас, но с променено заглавие – „Съдружие“).

Нека накрая споменем и една книга от най-съвременната българска литература за деца – „Гората на призраците“ от Златко Енев, преведена от английски и издадена през 2007 г. Тази книга получава горещ прием в Китай като „момичешкия“ вариант на „Хари Потър“ и според китайските малки и големи читатели тя е още по-прекрасно фентъзи от книгата на Джоан К.

Роулинг.

3. Издателска дейност – китайски и български издателства

На 8 декември 1856 г. в „Обявление“ на „Цариградски вестник“ Св. Филипополския архидякон Игнатий съобщава, че е дал за печат книгата „Конфуций или Правила за обществения живот“, която е издадена първо на английски, а след това и на почти всички други европейски езици. Преводът е направен от Г. Груев. Според Архидякона това е една полезна книга, съдържаща поучения и наставления за нравствен и добродетелен живот, поради което ще е добре приета от читателите. С това „Обявление“ архидяконът търси спомоществатели за издаване на книгата. Може би това е най-ранната реклама в България, отнасяща се за издаването на китайска книга. И оттогава досега много български и китайски издатели и издателства допринасят за разпространението на преводна китайска и българска литература.

Извън всякакво съмнение е, че издателството има голям принос и играе важна роля в процеса на книжовния обмен. Тук се изброяват издателствата само според издадените книги. През столетната история на преводния обмен между двете literaturи се откриват към четирийсет български и към двайсет китайски издателства. Но ако се вземе предвид тиражът, този на китайските издателства е далеч по-висок, като се движи в диапазона от около 3000 до около 30 000 екземпляра.

Общо казано, всички тези преводи не само дават духовна храна на китайските и българските читатели, но им представят и една друга традиционна култура и цивилизация. Подемът на двете преводни literaturи почти съвпада по време, а в главните теми на преводите се забелязват общи ценности и сходен естетически вкус. Издателствата за култура и изкуството в двете държави заемат по-голяма част от книжния пазар, като тук се включват и издателствата на университетите, в които има българистика и китаистика.

Бих цитирала един стих, поместен на първа страница на „Книга за Китай“ от Валери Петров: „Цветето гуйхуа е особено – неговото ухание се долавя по-добре отдалеч“. Този стих важи и за особеното ухание на цветето българска роза.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Чен Ин (2012)** Китайската и българската литература за деца през период на културен преход. Пекин: Издателство за чуждоезиково обучение и изследвания. (*Chen In. Kitayskata i balgarskata literatura za detsa prez period na kulturen prehod. Pekin: Izdatelstvo za chuzhdoezikovo obuchenie i izsledvania*).
- Чен Ин (2012)** Българската литература за деца в Китай. // *Български език и литература*, № 2. (*Chen In. Balgarskata literature za detsa v Kitay. // Balgarski ezik i literatura, № 2*).